

Осипова С. К., здобувач ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

*Osyrova S., applicant of educational-scientific-production center
of NUCPU, Kharkiv*

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS AN OBJECT OF STATE REGULATION

У статті досліджено соціальне підприємництво як об'єкт державного регулювання. Зокрема, досліджено особливості становлення та етапи розвитку соціального підприємництва. Проаналізовано точки зору закордонних авторів щодо визначення соціального підприємництва. Також простежено зміст дефініцій соціального підприємництва, запропонованих вітчизняними вченими.

Ключові слова: *державне регулювання, соціальне підприємництво, розвиток, вирішення соціальних проблем.*

Social entrepreneurship as an object of state regulation is researched in the article. In particular, the features of formation and stages of development of social entrepreneurship are investigated. The views of foreign authors on the definition of social entrepreneurship are analysed. Also, the content of definitions of social entrepreneurship of domestic scientists is investigated.

Keywords: *state regulation, social entrepreneurship, development, social problems solving.*

Постановка проблеми. На сьогодні у науковій літературі не має єдиної думки щодо терміну соціального підприємства і чіткого окреслення його елементів. Дослідники з державного управління і соціального підприємництва використовують різні, а інколи суперечливі, підходи до визначення соціального підприємництва. При цьому соціальне підприємництво вже існує в різноманітних формах в залежності від державного устрою, соціально-економічних умов і завдань в різних країнах світу. Тому, особливо важливо з'ясувати, чи становлять наукові доробки з проблематики державного регулювання і соціального підприємництва основу для формування самостійного напрямку соціально-економічних досліджень. Все це підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика державного регулювання у сфері соціального підприємництва є досить новою як для сві-

тової та вітчизняної науки. Вагомий внесок у розробку теоретичних аспектів розвитку соціального підприємництва внесли такі закордонні і українські вчені: Б. Дрейтон, Дж. Діс, Р. Мартін, С. Осберг, Дж. Босчі, Дж. МакКлерг, К. Альтер, Дж. Майр, І. Марті, Дж. Мейр, Е. Нобоа, Дж. Вей-Скіллерн, Е. Остін, Х. Стівенсон, М. Маклін, А. Педро, А. Макміллан, Дж. Робінсон, П. Мерфі, С. Кумбз, Е. Шоу, А., Фуллер, Г. Морт, Дж. Вірвардена, Л. Браун, К. Леттс, К. Лідбітер, Ф. Шваб, А. Курило, Е. Немкович, З. Галушка, А. Корнецький, Д. Нагаївська, А.А. Свинчук, Л. Шергіна, Є. Нотевський, А. Жемба, І. Я. Кузьмук, О.Б. Кіреєва, В. Назарук, М.А. Теплюк та ін.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження соціального підприємництва як об'єкту державного регулювання.

Для досягнення зазначеної мети у даній статті ставляться і вирішуються наступні завдання:

- дослідити особливості становлення та етапи розвитку соціального підприємництва;
- проаналізувати точки зору закордонних авторів щодо визначення соціального підприємництва;
- простежити зміст дефініцій соціального підприємництва, запропонованих вітчизняними вченими.

Виклад основного матеріалу. Для формування більш ґрунтовного підходу до визначення поняття соціального підприємництва розглянемо історичне походження цього явища. В своїх роботах А. А. Свинчук виділяє чотири етапи розвитку соціального підприємництва. До середини ХІХ сторіччя до історичних попередників можна віднести організації, установи й особистості, які виконували функцію допомоги соціально вразливим верстам населення. Така діяльність мала соціальний характер та здібнішого характеризувалася адресною спрямованістю без системного підходу. Прикладом служили церковно-приходські школи, монастирі, лікарні і навчальні заклади, що фінансувались за рахунок громади, а також будинки престарілих, місіонери. Зародження соціального підприємництва припадає на період з середини ХІХ до приблизно останньої чверті ХХ сторіччя. Тоді соціальне підприємництво в США перетворювалось із сукупності маленьких і середніх господарств в суспільство споживачів індустріальної спрямованості. Для вирішення певних соціальних проблем активного розвивалися різного роду громадські самоорганізації [2]. В цей час в Європі і в Азії, згідно з дослідженнями вчених Університету Наварри в Барселоні Дж. Маєра і І. Марті, з'явилися окремі прояви соціального підприємництва. Громадяни створюють і фінансують за рахунок своїх членських внесків різноманітні громадські, волонтерські та благодійні організації. Також джерелами фінансування соціальних проектів виступають спонсори, меценати, власники торговельних і промислових підприємств. Наступний етап – становлення соціального підприємництва відноситься на кінець ХХ століття, коли у підприємстві поступово почала відбуватись інтеграція економічної та соціальної вигоди. В

США в цей час у наслідок нової політики скорочення федерального бюджету відповідальність за розв'язання соціальних проблем перейшла на регіони. Що спричинило стрімкий розвиток великої кількості громадських утворень, що змушені винаходити самі джерела фінансування. З'являються перші соціальні підприємства, які мали за мету отримати прибуток і соціальний ефект. Наприклад, починають роботу деякі підприємства з метою працевлаштування соціально незахищених верств населення. Процес формування соціального підприємництва розповсюдився по різних країнах світу. У науковому просторі нове явище починає активно досліджуватись і виникає новий термін «соціальне підприємство». Так, уперше поняття «соціальне підприємство» з'явилося у Сполучених Штатах в 1972 році у наукових публікаціях Б. Дрейтона, який заснував міжнародну організацію «Ашока» з метою консолідації соціального підприємництва з усього світу. На відміну від США, де поштовхом для зародження соціального підприємництва був громадський, так званий третій сектор, в Європі сферою для його виникнення був здебільшого корпоративний рух. Соціальне підприємство швидко розповсюджувалось завдяки вирішенню соціальних проблем великої кількості населення і стало соціально-економічною основою для його правого державного регулювання як соціального інституту. Вперше визнання соціального підприємництва на законодавчому рівні у Франції, Італії, Греції, Іспанії, Бельгії, Великобританії, Португалії відбулось у кінці 1990-х років. Починаючи з XXI століття по теперішній час можна назвати періодом розвитку соціального підприємництва. З початку 2000-х років були прийняті закони прибалтійських та східноєвропейських країн, що регулюють діяльність соціальних підприємств. В Україні з 2004 року почали діяти програми розвитку громадських ініціатив і розповсюдження центрів підтримки соціального підприємництва. Сьогодні соціальне підприємство набуло значного поширення по всьому світу та займає нішу у тих сферах суспільства, де державний сектор не в змозі, а традиційні бізнес структури не бачать для себе економічного ефекту від вирішення багатьох соціальних проблем суспільства [1; 2].

Хоча дефініція соціального підприємництва є досить новою, вона стає предметом все більшої кількості наукових досліджень. В науковому середовищі активно дискутується теоретична інтерпретація поняття соціального підприємництва.

Для більш глибокого аналізу категорію соціального підприємництва розглянемо визначення закордонних вчених стосовно соціального підприємства, які давно займаються даною проблематикою. Так, Б. Дрейтон визначає соціальне підприємство важливим інструментом для розвитку суспільства і виділяє головним у сутності соціального підприємства інноваційний підхід вирішення важливих соціальних проблем [5, с. 35].

Одним з найпоширеніших в науковій літературі визначень соціального підприємництва є запропоноване Дж. Дісом. Відповідно до його думки, со-

ціальне підприємництво – це агент змін соціального сектору, ключовою місією якого є створення і підтримка соціальної цінності, пошук нових можливостей реалізації цієї місії. Важливим аспектом соціального підприємництва є рішучість дій часом за межами можливостей і прийняття на себе відповідальності за результати діяльності при безперервному процесі навчання, адаптації й інновацій. Соціальне підприємництво виявляє можливості розвитку суспільства у напрямку рішення соціальних проблем, змінюючи стару соціальну систему на більш ефективну [5, 6].

На думку Р. Мартіна і С. Осберга однією з головних рис соціального підприємництва є соціальне перетворення. У своїй діяльності соціальне підприємництво має такі компоненти: виявлення несправедливої, але стійкої рівноваги, яка обумовлює винятковість, страждання і розкладання певного прошарку суспільства; виявлення можливості для соціального блага всередині несправедливої рівноваги за допомогою сміливості, творчості і рішучої діяльності підприємців; досягнення нової рівноваги, шляхом поступового розкриття прихованого потенціалу або зменшення страждання і забезпечення кращого майбутнього групи населення шляхом народження стабільної екосистеми на основі нової рівноваги [1, 2].

Автори Дж. Босчі і Дж. МакКлерг акцентують увагу на тому, що у визначенні соціального підприємництва, яке запропонував Дж. Дис не висвітлено такий аспект як "отримання доходу". Вони визначають соціальне підприємництво як неприбуткову організацію, яка знаходить і впроваджує шляхи самофінансування в структурі джерел фінансування. Соціальні підприємці, діючи в рамках своєї місії, використовують зароблений ними дохід, безпосередньо відповідають на проблеми соціуму. Тобто отриманий дохід реінвестується на виконання соціальної мети. Тому результати їх діяльності мають дуальний характер: поєднання економічної та соціальної вигоди [2, 6].

Точки зору, що в сутності соціального підприємництва присутні дві складові економічна і соціальна цінність, дотримується і К. Альтер. Соціальне підприємництво проявляється в створенні сукупного блага, використовуючи ринкові механізми. В основу своїх доводів вона прийняла концепцію "змішаної цінності" Дж. Емерсона, яка складається з трьох компонентів: соціальної, економічної і екологічної цінності [1, 5].

Вчені з університету Наварри в Барселоні Дж. Майр і І. Марті підкреслюють, що соціальне підприємництво є процесом об'єднання за новим способом ресурсів, яке сприяє створенню соціальної цінності, з метою вивчення та використання можливостей, для прискорення соціальних змін і задоволення соціальних потреб. Соціальне підприємництво розглядається як процес, який може відноситися до виробництва товарів і послуг, а також створення нових організацій [5, с. 36].

Автори Дж. Мейр, Е. Нобоа, Дж. Вей-Скіллерн, Е. Остін, Х. Стівенсон при визначенні соціального підприємництва акцентують увагу на вико-

ристанні інноваційних підходів до розв'язання чисельних соціальних проблем. Тим самим вони значно звужують поняття соціального підприємництва, з причини, що не всі соціальні підприємства, державні соціальні установи і неприбуткові організації запроваджують інновації у своїй діяльності [3, с. 163].

Учені М. Маклін та А. Педро наполягають, що соціальне підприємництво – це дія особи чи взаємодія групи осіб націлена на створення та поширення соціальної цінності і відбувається з прийняттям на себе ризику вище середнього, використовуючи інновації, за умов обмеженого обсягу ресурсів з використанням наявних ресурсів [5, с. 37]. Крім того, А. Макміллан і Дж. Робінсон відносять до соціального підприємництва процес створення нових підприємств, діяльність яких орієнтована на досягнення соціальних і комерційних результатів, тобто досягнення комбінованої підприємницької та суспільної цінності [2, с. 14].

Визначення соціального підприємництва запропоноване Сеєм, Шумпетером та Друкером передбачає, що це діяльність традиційних підприємств, які з одного боку мають за ціль отримання прибутку, а з іншого боку сприяють позитивним змінам у суспільстві, займаючись чисельною благодійністю та розв'язанням наявних соціальних проблеми суспільства [2, 3].

З погляду П. Мерфі та С. Кумбза соціальне підприємництво є продовженням поняття соціальної відповідальності підприємств і розглядається як налагоджений механізм, що генерує економічний соціальний і природничий результат [1, 4]. Так, Е. Шоу, А. Фоулер, Г.Морт, Дж. Віравардена дотримуються точки зору, що соціальне підприємництво може розглядатись як створення і діяльність значущих соціально – економічних структур, інституцій, які відбуваються не заради прибутку, а спрямовані на досягнення соціальної мети. Такими структурами можуть бути державні соціальні організації, громади, волонтерські, неприбуткові організації, традиційні підприємства, які мають у своїй діяльності переважаючу соціальну складову [3, с. 162].

Термін, що пропонують С. Алворд, Л. Браун та К. Леттс ґрунтується на передбаченні, що соціальне підприємництво є каталізатором соціальної трансформації, яке базується на активізації соціальних суб'єктів, котрі втілюють економічні, культурні і політичні зміни у суспільстві [2, 5].

Автори К. Лідбітер, Ф. Шваба розуміють під соціальним підприємництвом лише таку діяльність, об'єктом якої є певна соціальна проблема або група людей потенційних споживачів продукції або послуг, що спрямовані на задоволення гострої соціальної потреби [2, с. 15].

Учені А. Курило і Е. Немкович наводять визначення соціального підприємництва як діяльність традиційних комерційних організацій, що плано-мірною мірою розв'язують наявні проблеми незахищених верств населення, задовольняючи потреби суспільства і при цьому одержують оптимальний дохід [5, с. 37]. Для побудови цілісної картини визначення дефініції соціа-

льного підприємництва наведемо результати досліджень цього феномену українськими вченими.

В основу поняття соціальне підприємництво З. Галушка становить розуміння індивідуума пріоритетних і особисто цінних потреб та усвідомлення його обов'язку перед суспільством [1, 5].

У своїх дослідженнях М. Наумова виділяє два аспекти при розкритті сутності соціального підприємництва, по-перше, це виявлення нових не вирішених іншими структурами (традиційним бізнесом, державними інституціями) важливих соціальних проблем і креативне застосування бізнес підходів для їх розв'язання; по-друге, сприяння прискоренню позитивних соціальних змін, шляхом створення соціальних цінностей для уразливих груп населення. Це поєднання у своєї діяльності задоволення базових потреб суспільства, і можливість підприємця отримувати оптимальний прибуток [5, с. 38].

Згідно А. Корнецького і Д. Нагаївської соціальне підприємництво – це діяльність прибуткових підприємств або неприбуткових організацій із застосуванням інновацій з метою отримання вимірюваної соціальної цінності [4, 6]. Так, А.А. Свинчук приходять до висновку, що соціальне підприємництво є специфічна господарська діяльність, яка систематично вирішує соціальні проблеми з використанням інноваційних підходів і виникає на стику сфер діяльності державного, бізнес і третього сектору. Суб'єктами соціального підприємництва за такого визначення можуть бути: представники третього сектору – неприбуткові організації, – що використовують бізнес підходи задля забезпечення фінансування своєї соціальної діяльності; традиційні підприємства, які розділяють і застосовують у своєї діяльності концепцію корпоративної соціальної відповідальності; державні інституції, що надають соціальні послуги на комерційній основі [2, с. 15].

Автори Л. Шергіна, Є. Нотевський, А. Жемба вважають, що основним аспектом визначення соціального підприємництва є наявність стійкої комерційної моделі господарської поведінки підприємства, що інтегрована у загальну систему суспільства з ціллю задоволення потреб певних груп населення і збільшення суспільного блага [2, 4].

Науковець І. Кузьмук погоджується з твердженням, що соціальне підприємництво – це діяльність задля розв'язання гострих проблем суспільства інноваційними методами з використанням ресурсів держави, бізнесу, іноземних партнерів та неурядових організацій [1, 2].

У своїх роботах О. Кіреева стверджує що, соціальне підприємництво – це діяльність зареєстрованої юридичної організації, яка заснована на принципах рівної спільної власності, що розв'язує гострі суспільні та екологічні питання. Науковець показує гібридну основу соціального підприємництва. Так, у своїй діяльності соціальні підприємці використовують комерційні підходи для розвитку життя громади і поліпшенні місцевої економіки [1, 3].

У законопроекті «Про соціальні підприємства» О. Фельдман запропо-

нував визначення соціального підприємництва як суб'єкт господарювання, що утворюється фізичними або юридичними особами, основним завданням якого є досягнення результатів у соціальній сфері. Зокрема, діяльність соціальних підприємств може бути спрямована на охорону здоров'я та навколишнього середовища, надання підтримки і надання соціальних послуг соціально вразливим верстам населення та вдосконалення у сфері науки, освіти та культури [2, 3].

Керівник програми соціального інвестування В. Назарук стверджує, що соціальне підприємництво в Україні має три основні аспекти. По-перше, соціальне підприємництво це рентабельний бізнес, з чітко вираженими соціальними цілями, які зазначені у статуті. Це може бути діяльність підприємства у сфері виробництва чи послуг, з використанням інновацій або з традиційними бізнес-підходами. По-друге, прибуток такої організації реінвестується у її діяльність з метою досягнення визначених соціальних цілей. По-третє, в основі соціального підприємництва є забезпечення прозорості функціонування соціального підприємства шляхом демократичного управління зацікавлених сторін [2, 3].

Виходячи з того, що соціальне підприємство – це бізнес спрямований на розв'язання соціальних завдань, М. Теплюк відмічає значний вплив соціального підприємництва на економічну і соціальну ситуацію країні в цілому. Так, соціальні підприємства, які мають підприємницький хист, досвід, працюючі бізнес моделі, інноваційні підходи, беруть на себе вирішення наявних проблем суспільства. Вони роблять це ефективно, генеруючи прибуток, який знов таки реінвестують у соціальну підприємницьку діяльність. Цим самим соціальне підприємництво, беручи частину навантаження з вирішення соціальних проблем на себе, стає таким інструментом, який дозволяє державі заощаджувати бюджетні кошти і направити їх на інші важливі цілі [1, 4]. Досліджуючи наукові доробки з визначення дефініції соціального підприємства як об'єкту державного регулювання ми дійшли висновку, що соціальне підприємництво – це соціально-економічна діяльність з чітко визначеною соціально значимою місією прибуткових і неприбуткових суб'єктів всіх секторів національної економіки (бізнес сектор, державний сектор, «третій» сектор), що поєднує в собі ефективні підходи, методи й інструменти (комерційні і некомерційні підходи, інноваційні чи традиційні методи) з метою розв'язання наявних соціальних проблем громади, що застосовуються для створення суспільного блага і сприяння сталому розвитку держави в цілому.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження уможливило отримання таких результатів.

1. Досліджено особливості становлення та стани розвитку соціального підприємництва. У результаті дослідження наукової літератури було виділено чотири етапи розвитку соціального підприємництва: етап історичних попередників соціального підприємництва; зародження соціального пі-

дприємництва; становлення соціального підприємництва; період розвитку соціального підприємництва.

2. Проаналізовано точки зору закордонних авторів щодо визначення соціального підприємництва. Підкреслено, що першим дослідником, який запропонував поняття соціальне підприємництво був американський вчений Б. Дрейтон.

3. Простежено зміст дефініцій соціального підприємництва вітчизняних вчених. Зазначено, що українськи дослідники, виділяють декілька важливих аспектів при розкритті сутності соціального підприємництва як об'єкту державного регулювання. Зокрема, ключовими з них є такі: сприяння прискоренню позитивних соціальних змін, шляхом створення соціальних цінностей та використання комерційних підходів для розв'язання гострих проблем суспільства.

У цілому, в нашій країні соціальне підприємництво має тенденцію до поступового поширення у різних сферах економіки, тому наукові дослідження у напрямку визначення його як об'єкту державного управління потребують подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Смаль В. В. Соціальне підприємництво: підходи до визначення та ідентифікації / В. В. Смаль, В. О. Кокоть // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – № 6 – С. 69–74.

2. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін : посіб. / А. А. Свинчук, А. О. Корнецький, М. А. Гончарова та ін. – К. : ТОВ «Підприємство ВІ ЕН ЕЙ», 2017 – 188 с.

3. Шергіна Л. А. Соціальне підприємництво в контексті сталого розвитку / Л. А. Шергіна, Є. В. Нотевський, А. Й. Жемба // Вісник Хмельницького національного університету. – 2018. – № 3. – Том 2. – С. 160-165.

4. Коваленко Н. С. Соціальне підприємництво: сучасні тенденції / Н. С. Коваленко // Экономика и управление. – 2010. – № 1. – С. 96–101.

5. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства / М. Наумова // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 4. – С. 34-39.

6. Попович Д. В. Соціальне підприємництво як перспективний інструмент вирішення проблем сучасного суспільства / Д. В. Попович, М.-С.Б. Баранова // Young Scientist. – 2017. – № 5(45). – С. 701-705.

References:

1. Smal, V. V. "Sotsialne pidpryyemnytstvo: pidkhody do vyznachennya ta identyfikatsiyi [Social entrepreneurship: approaches to identification and identification]." *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu* 6 (2016): 69–74. Print.

2. Svynchuk, A. A. *Sotsialne pidpryyemnytstvo: vid ideyi do suspilnykh zmin [Social entrepreneurship: from idea to social change]*. Kyiv : TOV «Pidpryyemstvo VI EN EY», 2017. Print.

3. Sherhina, L. A. "Sotsialne pidpryyemnytstvo v konteksti staloho rozvytku [Social entrepreneurship in the context of sustainable development]." *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu* 3 (2018): 160-165. Print.

4. Kovalenko, N. S. "Sotsialne pidpryyemnytstvo: suchasni tendentsiyi [Social entrepreneurship: current trends]." *Ekonomika i upravleniye* 1 (2010): 96–101. Print.

5. Naumova, M. "Sutnist sotsialnoho pidpryyemnytstva ta yoho rol u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku suspilstva [The essence of social entrepreneurship and its role in socio-economic development of society]." *Ukrayina: Aspekty pratsi* 4 (2014): 34-39. Print.

6. Popovych, D. V. "Sotsialne pidpryyemnytstvo yak perspektyvnyy instrument vyrishennya problem suchasnoho suspilstva [Social entrepreneurship as a perspective tool for solving the problems of modern society]." *Young Scientist* (45) (2017): 701-705. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3233409
UDC 352 (477): 322

Pomaza-Ponomarenko A. L., PhD in Public Administration, Head of the Department on Problems of State Security, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Помаза-Пономаренко А. Л., к.держ.упр., НУЦЗУ, м. Харків

CORRUPTION AS A PUBLIC AND PRIVATE PHENOMENON AND A THREAT TO NATIONAL SECURITY

КОРУПЦІЯ ЯК ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ЯВИЩЕ ТА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

The fact that national security must be ensured with the help of consistent determination of challenges to it was grounded. It was determined that the special place among these challenges belongs to corruption. It was defined that it is a public and private phenomenon, as it appears in all fields of social life, and a factor of improvement of the mechanisms of the state's influence in this field.

Key words: *corruption, national security, state, society.*

Обгрунтовано, що забезпечення національної безпеки повинно відбуватися за допомогою систменого визначення викликів ній. Визначено, що серед цих викликів особливе місце займає корупція. Установлено, що вона є публічно-приватним явищем, оскільки виникає у всіх сферах суспільної життєдіяльності, а також чинником удосконалення механізмів державного впливу в цій сфері.

Ключові слова: *корупція, національна безпека, держава, суспільство.*